

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

หัวข้อ : หลักประชาธิปไตย

เรื่อง : ศาลไทยกับบทบาทการธำรงไว้ซึ่งหลักการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย

จัดทำโดย

นายสุรพันธ์ บุรานนท์
รหัส 5744

เอกสารวิชาการนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตร “หลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย” รุ่นที่ 2
วิทยาลัยรัฐธรรมนุญ
สถาบันรัฐธรรมนุญศึกษา
สำนักงานศาลรัฐธรรมนุญ

คำนำ

ประเทศที่ใช้การปกครองในระบอบประชาธิปไตยไม่ว่าจะอยู่ในกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วหรือประเทศที่กำลังพัฒนาก็ตาม มักจะเคยประสบกับปัญหาหรือกำลังประสบปัญหาเชิงแนวคิดเกี่ยวกับคำว่าประชาธิปไตยเสมอ สำหรับประเทศไทยนั้น มักมีการอ้างอิงหลักประชาธิปไตยอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นอ้างอิงเพื่อพยายามสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง หรืออ้างอิงเพื่อเป็นการให้เหตุผลสนับสนุนผลประโยชน์ของตนหรือพวกพ้อง ซึ่งมีอยู่บ่อยครั้งที่การกล่าวอ้างดังกล่าวเป็นการกล่าวอ้างแบบลอยๆ โดยไม่มีพื้นฐานบนความรู้ แก่นหรือสาระสำคัญที่แท้จริงของประชาธิปไตย อันเป็นเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นภายในสังคมไทยในปัจจุบัน ด้วยเหตุดังกล่าว บทบาทขององค์กรหลักของบ้านเมืองจึงมีส่วนสำคัญอย่างมากในการสร้างทศทางความเข้าใจคำว่าประชาธิปไตยแบบไทยในทิศทางเดียวกันและเหมาะสม และองค์กรหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญก็คือ “องค์กรตุลาการ” ที่จะต้องมีส่วนในการกำหนดทิศทางของหลักประชาธิปไตยที่มีความสัมพันธ์กับกฎหมาย หรืออาจเรียกว่า “ความชอบด้วยกฎหมายตามระบอบประชาธิปไตย(แบบไทยๆ)” ต่อไป ในเอกสารการศึกษานี้ ผู้เขียนจึงขอแสดงข้อคิดเห็นเกี่ยวกับสาระสำคัญของหลักประชาธิปไตยแบบไทย ควบคู่กับการหยิบยกคำวินิจฉัยบางส่วนขององค์กรตุลาการของไทย ซึ่งคำวินิจฉัยเหล่านี้ถือเป็นบทสะท้อนทางความคิดของผู้พิพากษาและตุลาการไทยเกี่ยวกับหลักประชาธิปไตยในรูปแบบหนึ่ง โดยมุ่งประสงค์ที่จะเสนอข้อสังเกตเล็กๆบางประการเกี่ยวกับการตีความคำว่าประชาธิปไตย โดยมุ่งหวังที่จะได้เห็นประชาธิปไตยที่แท้จริงเกิดขึ้นในสังคมไทย ดังนั้น หากบทวิเคราะห์ในเอกสารการศึกษานี้ อาจพาดพิงเชิงวิจารณ์ไปยังองค์กรใดก็ตาม ผู้เขียนคงต้องขออภัย ณ ที่นี้ด้วย

สุรพันธ์ บุรานนท์

สารบัญ

	หน้า
ความนำ	๑
๑. คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญกับบทบาทการอ้างไว้ซึ่งหลักการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย	๒
๑.๑ การปกครองในระบอบประชาธิปไตยเป็นการปกครองของประชาชนโดยประชาชนเพื่อประชาชน (Government of the people, by the people, for the people)	๓
๑.๒ ความสัมพันธ์ระหว่างระบอบประชาธิปไตยกับการเลือกตั้ง	๔
๑.๓ ความสัมพันธ์ระหว่างระบอบประชาธิปไตยกับหลักนิติธรรม	๖
๒. คำวินิจฉัยศาลปกครองกับบทบาทการอ้างไว้ซึ่งหลักการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย	๗
๓. คำวินิจฉัยศาลแพ่งกับบทบาทการอ้างไว้ซึ่งหลักการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย	๑๑
บทสรุป	๑๗
บรรณานุกรม	๑๙

ศาลไทยกับบทบาทการธำรงไว้ซึ่งหลักการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย

ความนำ

ประชาธิปไตย หรือที่ในภาษาอังกฤษเรียกว่า Democracy นั้น มีวิวัฒนาการมาอย่างยาวนาน โดยคำนี้ถูกกล่าวถึงตั้งแต่สมัยกรีกโบราณโดยใช้คำว่า demokratia ซึ่งแปลว่า การปกครองโดยประชาชน อย่างไรก็ตาม ในอดีตคำว่าประชาธิปไตยมักถูกใช้โดยมีนัยในเชิงลบมาโดยตลอด ตัวอย่างเช่น การมองประชาธิปไตยโดยนักปรัชญาการเมืองอย่างเพลโต (Plato) ว่า ประชาธิปไตยเป็นการปกครองโดยมวลชนที่ทำให้สังคมสูญเสียโอกาสที่จะได้ประโยชน์จากกลุ่มคนที่ทรงภูมิปัญญาและทรัพย์สิน ส่วนนักคิดอย่าง อริสโตเติล (Aristotle) เห็นว่า ประชาธิปไตยคือ การปกครองโดยคนส่วนมาก และโดยจำนวนของคนที่เป็นผู้ปกครองนี้ย่อมสะท้อนถึงชนชั้นที่มีอำนาจปกครองด้วย เพราะทุกสังคม คนส่วนมากก็คือคนชั้นล่าง คนยากจนหรือคนที่มีการศึกษาน้อย เพราะฉะนั้นประชาธิปไตยซึ่งเป็นระบบที่ปกครองโดยคนส่วนใหญ่จึงเป็นระบบการปกครองที่ปกครองโดยคนจน คนที่มีศึกษาน้อยนั่นเอง^๑

อย่างไรก็ตาม นิยามคำว่าประชาธิปไตยถูกมองในแง่บวกขึ้นตั้งแต่ในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ เพราะไม่ว่าจะเป็นระบอบการปกครองในรูปแบบใด ซึ่งรวมทั้งคอมมิวนิสต์หรือฟาสซิสต์ ต่างก็มักอ้างว่าตนมีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยทั้งสิ้น ทั้งนี้ เพื่อใช้เป็นแต้มบวกในภาพลักษณ์ของประเทศตน^๒ โดยแนวคิดประชาธิปไตยได้รับความสนใจเป็นอย่างมากจากการที่ประธานาธิบดีคนที่ ๑๖ ของสหรัฐอเมริกา นายอับราฮัม ลินคอล์น (Abraham Lincoln) ได้กล่าวในการเข็ดขู่เกียรติทหารที่เสียชีวิตในสงครามกลางเมือง เมื่อวันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๘๖๓ ว่า พวกเขาจะไม่ตายเปล่า แต่การตายของพวกเขาจะทำให้ประเทศสหรัฐอเมริกาดีขึ้นใหม่ การปกครองของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน จะไม่สูญสิ้นไปจากโลกนี้ ซึ่งจากคำกล่าวนี้ คำว่า “การปกครองของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน” ได้กลายเป็นนิยามใหม่ของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่นิยมนำไปกล่าวถึงทั่วโลก

ในส่วนของประเทศไทย หลังจากคณะราษฎรได้เปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภาอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ประเทศไทยได้ใช้ระบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตยมาโดยตลอด แต่ตลอดระยะเวลาที่ ๘๐ ปีที่ผ่านมา กลับเกิดปัญหานานัปการในเชิงความคิดเกี่ยวกับหลักประชาธิปไตย คำถามที่ว่าอะไรคือหลักประชาธิปไตยที่ถูกต้องกันแน่ ถูกนำมาพิจารณาบ่อยครั้ง หลายฝ่ายไม่ว่าจะเป็นผู้ปกครองบ้านเมือง นักการเมือง นักวิชาการ หรือแม้แต่ผู้ชุมนุมเรียกร้องทางการเมือง ต่างอ้างหลักประชาธิปไตยในนิยามของตน

^๑ ไพรดู่ นิยม รัฐมฤต. *การปกครองระบอบประชาธิปไตยในนานาประเทศ*. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ. ๒๕๕๓. หน้า ๖.

^๒ เฟิ่งอ่าง. หน้า ๗

ทั้งสิ้น ผลแห่งการนี้ทำให้ประเทศไทยยังคงอยู่ในวังวนแห่งความสับสนเชิงความคิดอันนำมาสู่การเกิดความขัดแย้งทางการเมืองอย่างที่เห็นในปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม การพิจารณาปัญหาดังกล่าวมีนักการเมืองและนักวิชาการพยายามหาข้อยุติอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น ผู้เขียนคงไม่นำมาเป็นประเด็นหลักในการศึกษาในเอกสารฉบับนี้ เพราะมีประเด็นอื่นๆ ที่น่าสนใจเกี่ยวกับหลักประชาธิปไตยอีกหลายประการ โดยประเด็นหนึ่งในนั้น ก็คือ การพิจารณาบทบาทของศาลซึ่งเป็นองค์กรแห่งความยุติธรรมในการธำรงไว้ซึ่งหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตยของไทย ทั้งนี้ การพิจารณาบทบาทของศาลดังกล่าว ผู้เขียนจะหยิบยกคำวินิจฉัยของศาลบางฉบับ ทั้งของศาลรัฐธรรมนูญ ศาลปกครอง และศาลแพ่ง มาเป็นกรณีศึกษาว่าศาลในประเทศไทยมีบทบาทในการธำรงหลักการประชาธิปไตยอย่างไร ในทิศทางใด เหมาะสมและน่านำมายึดถือหรือไม่ อย่างไร โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญกับบทบาทการธำรงไว้ซึ่งหลักการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย

ในประเทศไทย ศาลรัฐธรรมนูญเป็นสถาบันที่สำคัญสถาบันหนึ่งเกี่ยวข้องกับบทบาทการธำรงไว้ซึ่งการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข บทบาทตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ บัญญัติไว้ มีหลายประการ อาทิเช่น อำนาจในการวินิจฉัยเกี่ยวกับการรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ^๓ อำนาจในการวินิจฉัยมติหรือข้อบังคับของพรรคการเมืองว่าขัดหรือแย้งกับหลักการพื้นฐานแห่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขหรือไม่^๔ อำนาจในการวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับการใช้สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญเพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขหรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งไม่เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ^๕ อำนาจเหล่านี้ล้วนแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของศาลรัฐธรรมนูญในบทบาทดังกล่าวอย่างชัดเจน

แหล่งข้อมูลที่เปรียบเสมือนเสียงสะท้อนทิศทางความคิดเกี่ยวกับการปกครองตามหลักประชาธิปไตยที่ถูกกำหนดโดยศาลรัฐธรรมนูญ สามารถพบได้จากคำวินิจฉัยของศาล ในหลายคำวินิจฉัย ศาลรัฐธรรมนูญได้วางแนวพิจารณาเกี่ยวกับหลักการประชาธิปไตยไว้อย่างน่าสนใจ โดยหนึ่งในนั้นก็คือ “**คำวินิจฉัยที่ ๑๕- ๑๘/๒๕๕๖ เมื่อวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๕๖**” เกี่ยวกับที่มาของสมาชิกวุฒิสภา โดยในเนื้อหา คำวินิจฉัยนี้ ศาลได้กล่าวถึงหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตยไว้ดังนี้

“... หลักการปกครองแบบประชาธิปไตย หมายถึง การปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน มิใช่การปกครองตามแนวคิดของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง

^๓ มาตรา ๒๗ แห่งรัฐธรรมนูญฯ ๒๕๕๐

^๔ มาตรา ๖๕ วรรคสาม แห่งรัฐธรรมนูญฯ ๒๕๕๐

^๕ มาตรา ๖๘ วรรคหนึ่ง แห่งรัฐธรรมนูญฯ ๒๕๕๐

และมีใช้การปกครองที่อ้างอิงแต่เพียงฐานอำนาจที่มาจากกระบวนการเลือกตั้งเท่านั้น ทั้งนี้ เนื่องจากหลักการปกครองในระบบประชาธิปไตย ยังมีองค์ประกอบสำคัญ อื่นหลายประการ การที่องค์กรหรือสถาบันการเมือง ในฐานะผู้ใช้อำนาจรัฐมักจะอ้างอยู่เสมอว่า ตนมาจากการเลือกตั้งของประชาชน แต่กลับนำแนวคิดของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง มาปฏิบัติหาใช้วิธีการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มีความมุ่งหมายเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนโดยส่วนรวมภายใต้หลักนิติธรรมไม่ เนื่องจากประชาธิปไตยมิได้หมายถึงเพียงการได้รับเลือกตั้งหรือชนะการเลือกตั้งของฝ่ายการเมืองเท่านั้น เพราะเสียงส่วนใหญ่จากการเลือกตั้งมีความหมายเพียงสะท้อนถึงความต้องการของประชาชน ผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งในแต่ละครั้งเท่านั้น หาใช่เป็นเหตุให้ตัวแทนใช้อำนาจได้โดยไม่ต้องคำนึงถึงความถูกต้องและชอบธรรมตามหลักนิติธรรม แต่อย่างใด...”

จากคำวินิจฉัยดังกล่าวมีสาระสำคัญที่ผู้เขียนเห็นว่าสามารถนำมาวิเคราะห์เกี่ยวกับหลักการของระบอบประชาธิปไตยได้หลายประการ ดังต่อไปนี้

๑.๑ การปกครองในระบบประชาธิปไตยเป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน (Government of the people, by the people, for the people)

ตามคำวินิจฉัยดังกล่าว ศาลรัฐธรรมนูญไทยได้ยอมรับแนวคิดการปกครองในระบบประชาธิปไตยว่าเป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน โดยคำพูดดังกล่าวนี้มาจากการปราศรัยของนายอับราฮัม ลินคอล์น ดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นแล้ว คำว่า “เป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน” แสดงให้เห็นว่าฐานที่มาของอำนาจปกครองนั้นต้องมีที่มาจากประชาชน ซึ่งตามนัยนี้คงหลีกเลี่ยงไม่ได้ว่าการได้มาซึ่งอำนาจการปกครองโดยอาศัยเสียงข้างมากเป็นวิธีการที่ตอบต่อใจที่ดังกล่าวได้ตรงและชอบธรรมที่สุด อย่างไรก็ตาม การพิจารณาการปกครองในระบบประชาธิปไตยตามนัยนี้กล่าวนี้ ผู้ปกครองต้องใช้อำนาจปกครองโดยมีเป้าหมาย “เพื่อประชาชน” มิใช่เพื่อตนเอง พวกพ้องหรือครอบครัวของตน ด้วยเช่นกัน ดังนั้น แม้ผู้ที่ได้อำนาจการปกครองจากประชาชน แต่หากการกระทำของผู้ปกครองมิได้มีเป้าหมายเพื่อประชาชน กรณีเช่นนี้ก็ย่อมไม่ใช่การกระทำที่สอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตย อย่างไรก็ตาม การบรรลุเป้าหมายดังกล่าวนี้ไม่ใช่เรื่องง่าย เพราะในประเทศที่ถูกยกกว่าเป็นต้นแบบแห่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยสากลอย่างสหรัฐอเมริกา ก็ยังมีการตั้งคำถามในสังคมอยู่เสมอว่า ตลอดระยะเวลากว่า ๒ ศตวรรษหลังจากการประกาศอิสรภาพ นโยบายของผู้ปกครองจะมุ่งเน้นเพื่อประชาชนแท้จริงหรือไม่^๖ เพราะในความเป็นจริงแล้วหลายครั้งที่ประชาธิปไตยไม่ได้หมายถึงรัฐบาลของประชาชน แต่เป็นรัฐบาลของนักการเมือง (democracy is the government not of the people but of the

^๖ โปรตดู GOEBEL, Thomas. *A government by the people: direct democracy in America*. The University of North Carolina Press. 2002.

politicians)^๗ ในกรณีของประเทศไทยเองก็เช่นเดียวกัน การกระทำต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการออกกฎหมาย นิรโทษกรรมเพื่อประโยชน์ของกลุ่มตนเองและพวกพ้อง การกระทำที่ทำให้เกิดการขัดกันระหว่างผลประโยชน์ส่วนรวมและส่วนตนของผู้มีอำนาจทางการเมือง การสืบทอดอำนาจทางการเมืองให้บุคคลในครอบครัว หรือการแต่งตั้งบุคคลเพื่อรักษาอำนาจโดยปราศจากการพิจารณาความเหมาะสมของบุคคล ล้วนแต่เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าแท้จริงแล้ว ประเทศไทยยังอยู่ห่างและยังไม่เข้าถึงแก่นแท้ของหลักการที่ว่าประชาธิปไตยเป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน

นอกจากนั้นการพิจารณาคำว่าการปกครองในระบอบประชาธิปไตยนั้นเป็นการปกครอง “ของประชาชน” ยังมีความเกี่ยวข้องกับปัญหาที่มีให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งก็คือ การอ้างว่าประชาชนได้มอบฉันทามติหรืออำนาจให้นักการเมืองในการเลือกตั้งแล้ว การกระทำของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่ได้มาจากการเลือกตั้งจึงชอบธรรมแล้ว แนวคิดดังกล่าวเป็นการบิดเบือนหลักการตามระบอบประชาธิปไตยอย่างร้ายแรง เพราะการใช้สิทธิในการเลือกหลังเป็นเพียงสิทธิหนึ่งของสิทธิการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ผู้ได้รับอำนาจในการเข้ามาปกครองหรือบริหารราชการแผ่นดินไม่อาจกระทำการตามอำเภอใจได้ หากแต่ต้องทำหน้าที่ของตนเพื่อประโยชน์สาธารณะดังที่ได้กล่าวแล้วในย่อหน้าที่ผ่านมา ดังนั้น อำนาจที่เป็นของประชาชนนี้จึงมิได้สิ้นสุดไปหลังการกากบาทในคูหาเลือกตั้ง หากแต่ประชาชนยังคงมีสิทธิในการมีส่วนร่วมรูปแบบอื่น เช่น การตรวจสอบ การเข้าชื่อเสนอกฎหมาย เป็นต้น ทั้งนี้ตามแต่กฎหมายบัญญัติ

๑.๒ ความสัมพันธ์ระหว่างระบอบประชาธิปไตยกับการเลือกตั้ง

การเลือกตั้งกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยเป็นสิ่งที่ศาลรัฐธรรมนูญเน้นย้ำในคำวินิจฉัยนี้อย่างมาก ดังที่ทราบกันว่าในประเทศประชาธิปไตยสมัยใหม่ อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชนทุกคนภายในรัฐ การได้มาซึ่งอำนาจอันชอบธรรมในการปกครองประเทศจึงต้องได้รับ “การยินยอมหรือฉันทามติจากประชาชน” การเลือกตั้งจึงเป็นวิธีหนึ่งที่ทำให้ประชาชนสามารถแสดงเจตจำนงของตนในการเลือกบุคคลเข้ามาเป็นผู้ปกครองบ้านเมือง เป็นวิธีการที่ประเทศซึ่งปกครองในระบอบประชาธิปไตยชั้นนำของโลกต่างยอมรับและใช้อย่างแพร่หลายในปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม ผลกระทบทางลบที่เกิดขึ้นจากการเลือกตั้งก็มีอยู่มากมาย โดยสามารถพิจารณาได้ ๒ นัย คือ การพิจารณาเชิงเหตุและการพิจารณาเชิงผล โดยการพิจารณาในเชิงเหตุ หมายถึง การที่การเลือกตั้งถูกดำเนินการโดยมีการใช้วิธีการที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นการซื้อเสียง การใช้งบประมาณแผ่นดินขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดโครงการศึกษาคุณานอกพื้นที่ให้แก่กลุ่มบุคคลในพื้นที่แต่ที่จริงแล้วเป็นการหวังผลทางการเมืองโดยใช้งบประมาณของรัฐในการได้มาซึ่งความนิยม การออกข่าวลือข่าวลวงใส่ร้ายผู้สมัครที่เป็นคู่แข่ง การนำบุคคลที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักไม่ว่าทางบวกหรือลบมาเป็นผู้สมัคร

^๗ NUN, José. *Government of the people or Government of the politicians*. Rowman & Littlefield Publishers. Oxford. 2003 P 16.

ของพรรคการเมืองโดยไม่ได้คำนึงถึงความสามารถเป็นหลัก การใช้นโยบายหาเสียงแบบประชานิยม (populism)^๕ เป็นต้น ปัญหาเชิงเหตุเหล่านี้เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นก่อนการเลือกตั้ง ในประเทศไทยเองได้มีความพยายามในการควบคุม ตรวจสอบ และเอาผิดกับผู้ที่ใช้วิธีการดังกล่าวในการหาเสียงผ่านองค์กรอิสระอย่างคณะกรรมการการเลือกตั้ง อย่างไรก็ตาม ในส่วนของการใช้นโยบายประชานิยมเพื่อให้ได้มาซึ่งความนิยมยังคงเป็นช่องว่างที่ยังไม่มีระบบการควบคุมตรวจสอบที่ชัดเจน นโยบายประชานิยมในมุมมองอย่างผิวเผินดูเหมือนเป็นสิ่งที่มิประโยชน์เพราะประชาชนจะได้รับผลอย่างรวดเร็ว แต่ในอีกมุมมองหนึ่งนโยบายเหล่านี้ มักไม่ก่อให้เกิดผลเชิงบวกในระยะยาว เนื่องจากเป็นนโยบายที่มุ่งหมายเพื่อให้ตนหรือพรรคของตนชนะการเลือกตั้ง นโยบายเหล่านี้จึงเป็นประโยชน์แก่ประชาชนในลักษณะคล้าย “การปฐมพยาบาลเบื้องต้น” เท่านั้น โดยไม่ได้เป็นการเยียวยารักษาบาดแผลที่เป็นระบบในระยะยาว หากบุคคลหนึ่งมีเลือดออกจากบาดแผลฉกรรจ์ การปฐมพยาบาลเบื้องต้นโดยการขันชะเนาะคงช่วยให้บาดแผลนั้นทุเลาความรุนแรงลงได้ แต่การปฐมพยาบาลดังกล่าวไม่อาจทำให้บุคคลนั้นหายจากบาดแผลอย่างยั่งยืนได้ในระยะยาว ทั้งการขันชะเนาะโดยไม่มีการรักษาที่ถูกต้องวิธียังอาจทำให้เกิดผลข้างเคียงต่อบาดแผลอันทำให้เกิดความผิดปกติตามมา ซึ่งการปฐมพยาบาลดังกล่าวก็ไม่ต่างไปจากนโยบายประชานิยม ตัวอย่างนโยบายประเภทนี้สามารถเห็นได้บ่อยครั้งในปัจจุบัน เช่น การให้ยืมเงินโดยไม่มีระบบการตรวจสอบเพื่อคืนเงินอย่างเป็นระบบ การรับจำนำสินค้าโดยรัฐจากประชาชนโดยปราศจากความสามารถในการกระจายสินค้า เป็นต้น นโยบายเหล่านี้ล้วนเป็นการก่อให้เกิดประโยชน์ในระยะสั้น แต่กลับสร้างปัญหาแก่ประเทศในระยะยาว โดยตัวอย่างของประเทศที่พังทลายจากนโยบายประเภทนี้ก็คือ ประเทศอาร์เจนตินา^๖ ซึ่งกรณีของประเทศไทยเอง หากยังคงมีการใช้นโยบายเหล่านี้ในระยะยาวอย่างไม่มีระบบการควบคุมตรวจสอบที่ชัดเจน ผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นก็คงไม่ต่างกันในอนาคต

ในส่วนของการพิจารณาการเลือกตั้งในเชิงผลนั้น หมายถึง การพิจารณาสิ่งที่เกิดขึ้นหลังจากการเลือกตั้งนั่นเอง ตามคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้มีการเน้นย้ำให้เห็นว่า “การเลือกตั้ง มิใช่ทั้งหมด

^๕ Populism มาจากภาษาละตินคำว่า Populus ซึ่งแปลว่า “ปวงชน” หรือ “ประชาชน” เมื่อนำมาใช้ในบริบทของการบริหารบ้านเมือง คำนี้จึงมีความหมายว่า การบริหารโดยรัฐบาลที่ประชาชนคนธรรมดามีส่วนร่วม

^๖ โดยการใช้นโยบายประชานิยมนั้นถูกใช้เป็นทีแพร์หลายในกลุ่มประเทศลาตินอเมริกาในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ โดยใช้ไปในหลายรูปแบบ นโยบายประชานิยมเหล่านี้เกิดขึ้นหลังจากได้เอกราชในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ การปกครองของประเทศลาตินอเมริกาส่วนใหญ่ตกอยู่ในมือของเจ้าของที่ดินที่มีฐานะร่ำรวย เมื่อโครงสร้างทางเศรษฐกิจเปลี่ยนไปหลังเกิดโรงงานอุตสาหกรรมทำให้มีชนชั้นแรงงานเพิ่มขึ้น ประชาชนกลุ่มนี้ต้องการมีสิทธิมีเสียงในการบริหารบ้านเมืองบ้าง ในสภาพเช่นนี้จึงเริ่มมีนักการเมืองที่ต้องการก้าวเข้าสู่อำนาจเกิดขึ้น โดยประเทศที่ได้ใช้นโยบายเหล่านี้จนเกิดวิกฤตเศรษฐกิจเป็นที่กล่าวถึงไปทั่วโลกก็คือ ประเทศอาร์เจนตินา โดยประธานาธิบดี ควน อีโปลิโต อิริโกเยน (Juan Hipólito Yrigoyen) ได้โค่นอำนาจของเศรษฐกิจที่ดินได้โดยการให้คำมั่นสัญญาว่าจะเอื้อประโยชน์ให้แก่ประชาชนที่ไม่มีอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมือง หลังจากได้รับเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดีเมื่อปี พ.ศ.๒๔๕๕ ก็เริ่มใช้มาตรการต่างๆ อาทิ การให้ของให้เปล่าตามที่สัญญาไว้ ยังผลให้เขาได้รับความนิยมสูงมาก ต่อมาในยุคสมัยของประธานาธิบดี ควน โดมินโก เปรอน (Juan Domingo Perón) ก็ได้สืบทอดนโยบายประชานิยมจากประธานาธิบดีอิริโกเยน ทำให้เปรอนมีบทบาททางการเมืองยืนยาวนานถึง ๓๐ ปี แต่สุดท้ายประเทศอาร์เจนตินาก็ได้รับผลกระทบอย่างหนักจากนโยบายเหล่านี้ ประเทศล้มละลาย ประชาชนทุกข์ยากไม่มีอันจะกิน จนในที่สุดต้องยอมขายประเทศบางส่วนแก่ต่างชาติในรูปแบบสหพันธรัฐวิสาหกิจและที่ดิน

ของระบอบประชาธิปไตย” เนื่องจากหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ยังมีองค์ประกอบสำคัญ อื่นหลายประการ การปกครองระบอบประชาธิปไตยนั้นต้องมุ่งไปที่ประโยชน์สุขของประชาชนเป็นสำคัญ หากผู้ใช้อำนาจรัฐมักอ้างอยู่เสมอว่าตนมาจากการเลือกตั้งของประชาชน แต่กลับปกครองโดยไม่มุ่งหมาย เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนโดยส่วนรวม กรณีก็ไม่ใช่วิธีการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มีความ มุ่งหมายเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนโดยส่วนรวม ดังนั้น ประชาธิปไตยจึงมิใช่เพียงการได้รับเลือกตั้ง เท่านั้น แต่ต้องคำนึงถึงการใช้อำนาจของผู้ที่ได้อำนาจมาด้วยว่ากระทำไปโดยถูกต้องและชอบธรรม เพื่อส่วนรวมหรือไม่

๑.๓ ความสัมพันธ์ระหว่างระบอบประชาธิปไตยกับหลักนิติธรรม

หลักนิติธรรม (The Rule of Law) เป็นหลักที่ถูกพูดถึงอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน โดยมักถูกหยิบยก ขึ้นอ้าง ทั้งโดยนักการเมือง นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ ถึงความสำคัญต่อการบริหารงานของรัฐ การปกครองประเทศ หรือแม้แต่ในการพิจารณาคดีของศาล ในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญนี้ได้ยึดโยง ความสัมพันธ์ระหว่างระบอบประชาธิปไตยกับหลักนิติธรรม กล่าวคือ แม้การได้มาซึ่งอำนาจในระบอบ ประชาธิปไตยจะต้องอาศัยการเลือกตั้งเพื่อแสดงให้เห็นถึงความยินยอมยกอำนาจปกครองซึ่งเป็นของปวงชน ให้แก่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลหนึ่ง แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าเมื่อได้รับอำนาจนั้นแล้ว จะใช้อำนาจได้โดยไม่ต้อง คำนึงถึงสิ่งใดเลย รัฐประชาธิปไตยสมัยใหม่ในปัจจุบัน มักให้ความสำคัญกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย ที่ต้องควบคู่กับหลักนิติรัฐและหลักนิติธรรม ผู้ที่ได้ชนะการเลือกตั้งไม่อาจนำอำนาจที่ได้รับจากประชาชนมาใช้ โดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องและชอบธรรมตามหลักนิติธรรม

หลักนิติธรรมเป็นหลักที่เกิดขึ้นโดยมุ่งเน้นความเป็นใหญ่ของกฎหมาย เจ้าหน้าที่ของรัฐจะมีอำนาจได้ ก็ต่อเมื่อมีกฎหมายกำหนดให้อำนาจไว้ และการกระทำของเจ้าหน้าที่จะต้องไม่กระทบกระเทือนสิทธิโดยชอบ ด้วยกฎหมายของประชาชน ถ้าเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่มีกฎหมายให้อำนาจ ก็จะไปจำกัดหรือรุกรานสิทธิเสรีภาพของ ประชาชนไม่ได้^{๑๐} โดยความเป็นใหญ่ของกฎหมายดังกล่าวจะต้องไม่เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองใช้อำนาจ ตามอำเภอใจได้ ดังนั้น หากผู้ที่ได้รับอำนาจแม้จะโดยวิธีการเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตย แต่หากมิได้ กระทำการเพื่อผลประโยชน์สาธารณะ (public interest) แล้ว ก็ถือว่าไม่สอดคล้องกับหลักประชาธิปไตย สมัยใหม่ที่ต้องยึดโยงหลักนิติรัฐและนิติธรรมควบคู่ไปด้วยนั่นเอง^{๑๑}

^{๑๐} สมยศ เชื้อไทย. *หลักกฎหมาย Principle of Law กฎหมายมหาชนเบื้องต้น (Introduction to Public Law)*. พิมพ์ครั้งที่ ๒. สำนักพิมพ์วิญญูชน. กรุงเทพฯ. ๒๕๕๙. หน้า ๑๔๐ - ๑๔๑.

^{๑๑} คำว่านิติรัฐเป็นคำที่แปลมาจากภาษาเยอรมันว่า “Rechtsstaat” คำว่า “Rechtsstaat” ประกอบขึ้นจากคำสองคำ คือ คำว่า Recht ที่แปลว่า กฎหมาย (ในภาษาเยอรมันคำๆ นี้สามารถแปลว่า “สิทธิ” ได้ด้วย) และคำว่า Staat ที่แปลว่า รัฐ แต่คำสองคำนี้เมื่อมารวมกันแล้วได้กลายเป็นคำศัพท์ทางนิติศาสตร์ในระบบกฎหมายเยอรมันซึ่งยากจะหาคำใน ภาษาต่างประเทศที่แปลแล้วให้ความหมายได้ตรงกับคำในภาษาเดิม ตำราที่เขียนเป็นภาษาอังกฤษจำนวนหนึ่งได้ใช้คำนี้ ทั้ศัพท์ภาษาเยอรมันโดยไม่แปล อย่างไรก็ตาม มีความพยายามในการแปลคำว่า Rechtsstaat อยู่เช่นกัน ถึงแม้ว่าคำแปลที่ พยายามคิดกันขึ้นนั้นไม่สามารถสื่อความหมายของคำว่า Rechtsstaat ได้อย่างสมบูรณ์ก็ตาม เช่น ในระบบกฎหมายอังกฤษ

จากคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ผู้เขียนเห็นว่าเป็นการแสดงให้เห็นถึงบทบาทขององค์กรตุลาการในการสร้างและส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแบบเฉพาะของประเทศไทยในเชิงบวก เนื่องจากในรัฐประชาธิปไตยสมัยใหม่ การปกครองโดยยึดหลักประชาธิปไตยอย่างเดียวย่อมไม่เพียงพอ หากแต่ยังต้องคำนึงถึงหลักนิติรัฐและหลักนิติธรรมควบคู่ไปด้วย การคุ้มครองประชาชนตามหลักประชาธิปไตยเชิงแนวคิดแต่เพียงอย่างเดียว อาจนำมาสู่การละเมิดกฎหมาย ซึ่งก็ไม่อาจถือได้ว่าเป็นการปฏิบัติให้เป็นไปตามหลักนิติรัฐนั่นเอง ดังนั้น คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญฉบับนี้จึงแสดงให้เห็นถึงบทบาทของศาลในการดำรงไว้ซึ่งการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแบบไทยที่แม้ปัจจุบันจะยังไม่มีเสถียรภาพมากนัก แต่ก็ยังมีการวางหลักเกณฑ์จากผู้ตีความกฎหมายเพื่อให้ผู้ใช้อำนาจรัฐพึงระลึกถึงเสมอเมื่อตนต้องใช้อำนาจ

๒. คำวินิจฉัยศาลปกครองกับบทบาทการดำรงไว้ซึ่งหลักการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย

ศาลปกครองเป็นอีกองค์กรหนึ่งที่ถูกจัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองสิทธิของประชาชนจากการใช้อำนาจของหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในระบอบประชาธิปไตย ราษฎรผู้ถูกรัฐใช้อำนาจโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายสามารถร้องขอต่อศาลให้ช่วยเยียวยาแก้ไขความเดือดร้อนได้ มีคำวินิจฉัยของศาลปกครองมากมายที่แสดงให้เห็นถึงการคุ้มครองประชาชนตามวัตถุประสงค์ดังกล่าว โดยมีคำวินิจฉัยฉบับหนึ่งที่ผู้เขียนเห็นว่ามีที่น่าสนใจและมีความสัมพันธ์กับประเด็นในเอกสารการศึกษานี้โดยตรง คือ “คำพิพากษาศาลปกครองสูงสุดที่ อ.๗๑๐/๒๕๕๖” ซึ่งเป็นคดีเกี่ยวกับความชอบด้วยกฎหมายของคำสั่ง

แปลคำว่า Rechtsstaat ว่า rule of law หรือ state-under-law ระบบกฎหมายฝรั่งเศสแปลว่า état constitutionnel แต่ตำรากฎหมายฝรั่งเศสยุคหลังๆมักแปลว่า état de droit ซึ่งเป็นแนวโน้มการแปลในภาษาอื่นๆด้วย คือแปลตรงตัว เช่น ระบบกฎหมายอิตาลี แปลว่า Stato di diritto หรือระบบกฎหมายสเปนแปลว่า Estado de Derecho เป็นต้น สำหรับในสหรัฐอเมริกาหากไม่แปลคำว่า Rechtsstaat ว่า rule of law ก็มักจะยกเอาหลักการในทางกฎหมายที่มีเนื้อหาบางส่วนที่คล้ายคลึงกับ Rechtsstaat มาเทียบเคียง เช่น due-process-clause หรือการกล่าวถึง limited government ในฐานะโมโนทัศน์ทางกฎหมายที่ใกล้เคียงกับ Rechtsstaat เป็นต้น

โดยในประเด็นเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างหลักนิติรัฐและหลักนิติธรรมนั้น นอกจากที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น ยังต้องพิจารณาเกี่ยวกับพัฒนาการในทางประวัติศาสตร์เป็นสำคัญด้วยเนื่องจากหลักทั้งสองมีต้นกำเนิดที่แตกต่างกัน โดยหลักนิติรัฐมีแหล่งกำเนิดในประเทศเยอรมนี ส่วนหลักนิติธรรมมีพัฒนาการทางความคิดมาจากประเทศอังกฤษ แม้หลักการทั้งสองจะมีความเกี่ยวพันอย่างมากกับกฎหมาย แต่กฎหมายนั้นก็เป็ผลผลิตทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับประวัติความเป็นมาของแต่ละชนชาติ ความเข้าใจบางประการที่แตกต่างกันที่ชนชาติเยอรมันและอังกฤษมีต่อมโนทัศน์ว่าด้วยกฎหมาย ตลอดจนประวัติศาสตร์การต่อสู้ทางการเมืองที่แตกต่างกันของชนชาติทั้งสอง ย่อมส่งผลต่อเนื้อหาของหลักนิติรัฐและหลักนิติธรรม และต่อโครงสร้าง บทบาท และความสัมพันธ์ขององค์กรของรัฐด้วย หลักนิติรัฐซึ่งได้รับการพัฒนาอย่างจริงจังในเยอรมนีในช่วงครึ่งหลังของศตวรรษที่สิบเก้า นั้น ได้แผ่ขยายอิทธิพลออกไปทั่วภาคพื้นทวีปยุโรป โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อกฎหมายมหาชนในอิตาลีที่ได้รวมชาติขึ้นสำเร็จในช่วงเวลานั้น และต่อประเทศฝรั่งเศสในช่วงสาธารณรัฐที่สาม ส่วนหลักนิติธรรมมีที่มาจากประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองและรัฐธรรมนูญของอังกฤษตั้งแต่สมัยที่ชาวนอร์แมนเข้ายึดครองเกาะอังกฤษ ก็มีอิทธิพลไม่น้อยต่อโครงสร้างรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาและต่อหลายประเทศที่ได้รับแนวคิดจากสถาบันการเมืองการปกครองอังกฤษ

ของผู้ถูกฟ้องคดี (ประกาศอำเภอโพธารอง) ที่เพิกถอนการรับสมัครรับเลือกเป็นผู้อยู่บ้านของผู้ฟ้องคดี โดยศาลปกครองพิจารณาเห็นว่า “เหตุแห่งการฟ้องคดีนี้เกิดขึ้นในขณะที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ใช้บังคับ โดยหมวด ๔ ว่าด้วยหน้าที่ของชนชาวไทย มาตรา ๖๘ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า บุคคลมีหน้าที่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง และวรรคสอง บัญญัติว่า บุคคลซึ่งไม่ไปเลือกตั้งโดยไม่แจ้งเหตุอันสมควรที่ทำให้ไม่อาจไปเลือกตั้งได้ย่อมเสียสิทธิตามที่กฎหมายบัญญัติ ซึ่งมาตรา ๓๗ วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๕ บัญญัติว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้งผู้ใดไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งโดยมิได้แจ้งเหตุตามมาตรา ๓๕ วรรคหนึ่ง หรือมาตรา ๓๖ วรรคหนึ่ง ให้ผู้นั้นเสียสิทธิดังต่อไปนี้ (๔) สิทธิสมัครรับเลือกเป็นกำนันและผู้อยู่บ้านตามกฎหมายว่าด้วยลักษณะปกครองท้องที่ และวรรคสอง บัญญัติว่าการเสียสิทธิตามวรรคหนึ่ง ให้มีกำหนดเวลาตั้งแต่วันเลือกตั้งครั้งที่ผู้นั้นไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งจนถึงวันเลือกตั้งครั้งที่ผู้นั้นไปใช้สิทธิเลือกตั้ง และมาตรา ๔ แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าว ได้บัญญัติว่า วันเลือกตั้งหมายความว่า วันที่กำหนดให้เป็นวันเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น คดีนี้ ผู้ถูกฟ้องคดีอุทธรณ์ว่า สิทธิของผู้ฟ้องคดีที่ไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นที่เสียไปจะกลับคืนมาเมื่อได้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นในครั้งต่อไปเท่านั้น แม้ผู้ฟ้องคดีจะไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสมาชิกวุฒิสภา ก็ไม่ทำให้สิทธิของผู้ฟ้องคดีกลับคืนมา นั้น ศาลเห็นว่า การเสียสิทธิสมัครรับเลือกเป็นผู้อยู่บ้านของผู้ฟ้องคดี ตามมาตรา ๓๗ วรรคหนึ่ง (๔) แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๕ เพราะเหตุผู้ฟ้องคดีไม่ไปเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดร้อยเอ็ด เขต ๑ และการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ ๑๔ มีนาคม ๒๕๔๗ และมาตรา ๓๗ วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าว บัญญัติว่า การเสียสิทธิตามวรรคหนึ่ง ให้มีกำหนดเวลาตั้งแต่วันเลือกตั้งครั้งที่ผู้นั้นไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งจนถึงวันเลือกตั้งครั้งที่ผู้นั้นไปใช้สิทธิเลือกตั้ง จากบทบัญญัติดังกล่าว การเสียสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้อยู่บ้านของผู้ฟ้องคดีเริ่มตั้งแต่วันที่ ๑๔ มีนาคม ๒๕๔๗ อันเป็นวันที่ผู้ฟ้องคดีไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น ตามมาตรา ๔ แห่งพระราชบัญญัติเดียวกันที่ได้บัญญัตินิยามความหมายคำว่า วันเลือกตั้งไว้ ไปจนถึงวันเลือกตั้งครั้งที่ผู้นั้นไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ซึ่งกฎหมายบัญญัติให้สิทธิของผู้ฟ้องคดีกลับคืนมาเมื่อผู้ฟ้องคดีไปใช้สิทธิเลือกตั้งเป็นสาระสำคัญ เมื่อผู้ฟ้องคดีกลับมาใช้สิทธิเลือกตั้งแล้วก็ควรได้รับสิทธิกลับคืนทันที เพราะได้ปฏิบัติหน้าที่ในการไปใช้สิทธิตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ไม่ว่าจะป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ หรือรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ที่บัญญัติให้การไปใช้สิทธิเลือกตั้งเป็นหน้าที่ของชนชาวไทย และเป็นการสอดคล้องกับหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นระบอบการปกครองตนเองของประชาชน การแปลความบทบัญญัติ มาตรา ๓๗ วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๕ ว่า สิทธิของผู้ฟ้องคดีจะกลับคืนมาเมื่อได้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นในครั้งต่อไปเท่านั้น ทั้งที่ในระหว่างก่อนมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น ผู้ฟ้องคดีได้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในวันที่ ๒ เมษายน ๒๕๔๙ และยังไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา ในวันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๔๙ การจะให้สิทธิของผู้ฟ้องคดีจะกลับคืนมาต้องรอจนกว่าจะมีการจัดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นเพียงอย่างเดียว จึงไม่เป็นการส่งเสริมและสอดคล้องกับหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย ดังนั้น การไปใช้สิทธิเลือกตั้งตามมาตรา ๓๗

วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๕ จึงหมายถึง การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่น ซึ่งจะเห็นได้จาก ต่อมาได้มีการตราพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๒๗ ได้บัญญัติการเสียสิทธิให้มีกำหนดตั้งแต่วันเลือกตั้ง ครั้งที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งจนถึงวันเลือกตั้งครั้งที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งนั้นไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่น เมื่อข้อเท็จจริงฟังได้ว่า ผู้ฟ้องคดีได้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ในวันที่ ๒ เมษายน ๒๕๔๙ ทำให้การเสียสิทธิสมัครรับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านของผู้ฟ้องคดีที่เสียไป ล้นสุดลงตั้งแต่วันที่ผู้ฟ้องคดีไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ในวันที่ ๒ เมษายน ๒๕๔๙ ผู้ฟ้องคดีจึงไม่ถูกตัดสิทธิในการสมัครรับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๗ ตำบลโคกสูง อำเภอโพธารอง จังหวัดร้อยเอ็ด และกำหนดให้เลือกตั้งในวันที่ ๔ สิงหาคม ๒๕๔๙ คำสั่งของผู้ถูกฟ้องคดีที่อาศัยเหตุกรณีการเสียสิทธิสมัครรับเลือกตามมาตรา ๓๗ แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๕ และออกประกาศอำเภอโพธารอง เรื่อง เพิกถอนการสมัครรับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้าน ลงวันที่ ๓ สิงหาคม ๒๕๔๙ จึงไม่ชอบด้วยกฎหมาย ...”

ในประเด็นเกี่ยวกับสิทธิเลือกตั้งนั้นมีการถกเถียงกันในหลายประเทศ โดยในบางประเทศเห็นว่าการไปเลือกตั้งนั้นเป็นสิทธิของประชาชนที่อาจจะไปใช้สิทธิดังกล่าวหรือไม่ก็ได้ การใช้สิทธิเลือกตั้งไม่ใช่ความรับผิดชอบหรือหน้าที่โดยตรง แต่ขึ้นกับประชาชนแต่ละคนว่าจะใช้สิทธิดังกล่าวหรือไม่ ทำนองเดียวกับสิทธิในการแสดงออกหรือแสดงความคิดเห็นในกรณีอื่น อย่างไรก็ตาม ในบางประเทศมีการบัญญัติไว้ในตัวบทกฎหมายเกี่ยวกับการเลือกตั้งที่แตกต่างออกไป บางกรณีบัญญัติให้ราษฎรต้องไปเลือกตั้ง หากไม่เลือก ก็ต้องชำระค่าปรับ เช่น ค่าปรับของโทษทางอาญาของประเทศเอกวาดอร์ ซึ่งประมวลกฎหมายเกี่ยวกับประชาธิปไตยได้บัญญัติให้ผู้ไม่ไปใช้สิทธิต้องชำระค่าปรับจำนวน ๑๐% ของเงินเดือนขั้นต่ำของประเทศ (หรือประมาณ ๓๔ ดอลลาร์สหรัฐ)^{๑๒} หรือในประเทศอาร์เจนติน่า มีการกำหนดค่าปรับจำนวน ๕๐ เปโซ เป็นต้น ส่วนในกรณีของประเทศเบลเยียม ผู้ไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งอาจทำให้ตนไม่มีสิทธิสอบเข้ารับราชการ หรือกรณีประเทศกรีซ หากบุคคลไม่ไปเลือกตั้งอาจส่งผลให้เกิดปัญหาในการขอพาสปอร์ตใหม่หรือขอใบอนุญาตขับรถยนต์ ส่วนกรณีของประเทศโบลิเวีย ซึ่งมีระบบในเรื่องนี้ค่อนข้างเข้มงวด ได้กำหนดให้ผู้ที่ไม่ไปเลือกตั้งจะได้รับบัตรแสดงการไปใช้สิทธิ โดยหากไม่สามารถแสดงบัตรดังกล่าวต่อธนาคารได้ ก็อาจส่งผลทำให้ไม่สามารถถอนเงินเดือนที่ได้รับจากธนาคารได้ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะทิศทางการกำหนดให้ไปเลือกตั้งของแต่ละประเทศจะเป็นเช่นไร แต่ในส่วนของประเทศไทยได้มีการบัญญัติไว้อย่างชัดเจนในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ว่า การเลือกตั้งเป็น “หน้าที่ของพลเมือง”^{๑๓} โดยมีเจตนารมณ์เพื่อให้ประชาชนชาวไทยมีส่วนร่วมในการเลือก

^{๑๒} ปัจจุบันเงินเดือนขั้นต่ำของประเทศเอกวาดอร์ อยู่ที่ ๓๔๐ ดอลลาร์สหรัฐ
^{๑๓} ตามมาตรา ๗๒ วรรคหนึ่งแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ บัญญัติว่า “บุคคลมีหน้าที่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง” ส่วนวรรคสองในมาตราเดียวกัน บัญญัติว่า “บุคคลซึ่งไปใช้สิทธิหรือไม่ไปใช้สิทธิโดยไม่แจ้งเหตุอันสมควรที่ทำให้ไม่อาจไปใช้สิทธิได้ ย่อมไม่ได้รับสิทธิหรือเสียสิทธิตามที่กฎหมายบัญญัติ”

ตัวแทนของตนเข้าสู่ระบบการปกครอง ดังนั้น รัฐต้องมีหน้าที่โดยตรงในการอำนวยความสะดวกและจัดให้ประชาชนสามารถใช้สิทธิเลือกตั้งได้ง่าย การไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งโดยไม่มีเหตุอันสมควรย่อมเสียสิทธิบางประการตามที่กฎหมายกำหนด แล้วแต่กรณี ในทางตรงกันข้ามหากไปใช้สิทธิเลือกตั้งย่อมได้สิทธิบางประการตามที่กฎหมายบัญญัติเช่นกัน เพื่อเป็นการจูงใจให้บุคคลไปใช้สิทธิเลือกตั้งควบคู่กับการตัดสิทธิของผู้ไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง หลักการดังกล่าวนี้เป็นหลักการเดิมตามที่ได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ แต่จะต่างกับรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันตรงที่ว่าปัจจุบันมีการเพิ่มให้ผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง อาจได้รับสิทธิตามที่กฎหมายบัญญัติ^{๑๔}

ในส่วนความสัมพันธ์ระหว่างคำวินิจฉัยของศาลปกครองดังกล่าวกับหลักการตามระบอบประชาธิปไตย จะเห็นได้ว่า ศาลปกครองได้วางหลักเกี่ยวกับการเสียสิทธิจากการไม่ได้ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง โดยในประเด็นนี้แม้ในมาตรา ๓๗ วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๕ จะบัญญัติว่าการเสียสิทธิจากการไม่ได้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งให้มีกำหนดเวลาตั้งแต่วันเลือกตั้งครั้งที่ผู้นั้นไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งจนถึงวันเลือกตั้งครั้งที่ผู้นั้นไปใช้สิทธิเลือกตั้ง แต่บทบัญญัตินี้ได้บัญญัติไว้โดยตายตัวว่าการไปใช้สิทธิเลือกตั้งในครั้งถัดไปจะทำให้สิทธิที่เสียไปกลับคืนมานั้น เป็นการเลือกตั้งในลักษณะใด (เป็นการเลือกตั้งทั่วไป การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา การเลือกตั้งสภาหรือผู้บริหารท้องถิ่น เป็นต้น) ซึ่งในคดีนี้ฝ่ายปกครองได้วินิจฉัยในทำนองว่าการจะได้สิทธิกลับคืนมาจะต้องเป็นการไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นในครั้งต่อไปเท่านั้น ไม่รวมถึงการเลือกตั้งในระดับอื่น ซึ่งศาลปกครองสูงสุดก็ได้พิจารณาว่าการจะตีความให้สิทธิของผู้เสียสิทธิกลับคืนมาจะต้องรองจนกว่าจะมีการจัดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นเพียงอย่างเดียว ไม่เป็นการส่งเสริมและสอดคล้องกับหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย ดังนั้น แม้ตามมาตรา ๓๗ วรรคสอง จะไม่ได้มีการบัญญัติไว้โดยตายตัวถึงลักษณะหรือระดับของการเลือกตั้งว่าหมายถึงการเลือกตั้งในลักษณะหรือระดับใด ศาลก็ได้ตีความวางหลักโดยอาศัยการพิจารณาเจตนารมณ์ของการกำหนดให้เสียสิทธิในการเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตยว่ามุ่งเพื่อให้ประชาชนทำหน้าที่พลเมืองในการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การใช้สิทธิเลือกตั้งตามมาตรา ๓๗ วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๕ จึงมีความหมายถึงการใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่นนั่นเอง การตีความของศาลปกครองในลักษณะดังกล่าวเป็นไปในทิศทางส่งเสริมและสอดคล้องกับหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย นอกจากนี้ คำวินิจฉัยนี้ยังทำให้เกิดความชัดเจนเกี่ยวกับการเสียสิทธิและได้สิทธิกลับคืนในระบบการปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบไทยมากขึ้น

จากคำพิพากษาของศาลปกครองฉบับนี้ แสดงให้เห็นถึงบทบาทของศาลปกครองในแง่มุมที่ช่วยส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอย่างชัดเจน การพิจารณาตัวบทกฎหมายที่อาจถูกบัญญัติไว้อย่างไม่ตายตัว

^{๑๔} คณะกรรมการการวิสามัญชั้นที่กเจตนาธรรมณ์ จดหมายเหตุ และตรวจรายงานการประชุม สภาร่างรัฐธรรมนูญ (สำนักกรรมการการ ๓, สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร). เจตนาธรรมณ์รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐. สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๐, หน้า ๖๕.

หลักการดังกล่าวได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๒ เป็นครั้งแรก

หรือไม่ชัดเจนเพียงอย่างเดียว อาจก่อให้เกิดผลลัพธ์เชิงลบหรือไม่เอื้อต่อการส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตยทางอ้อมได้ การแสดงออกของศาลปกครองในการวินิจฉัยคดีเพื่อสร้างความชัดเจนในบางถ้อยคำของกฎหมายจนทำให้ปราศจากข้อสงสัยในนิยามหรือขอบเขตของถ้อยคำในกฎหมาย จึงเป็นการกระทำของศาลที่นอกจากจะทำให้กฎหมายมีความเสถียรภาพตามหลักมั่นคงของนิติฐานะแล้ว (Principle of Legal Security) ในกรณีของคำพิพากษานี้ ยังช่วยให้เกิดความชัดเจนยิ่งขึ้นเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิในประชาชนในการมีส่วนร่วมทางการเมืองในประเทศไทย อันจะเป็นตัวอย่างที่จะทำให้เกิดเสถียรภาพทางการเมืองในอนาคตต่อไป

๓. คำวินิจฉัยศาลแพ่งกับบทบาทการอ้างไว้ซึ่งหลักการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย

นอกจากคำวินิจฉัยของทั้งสองศาลดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น ยังมีประเด็นที่น่าพิจารณาเกี่ยวกับคำพิพากษาที่ถูกกล่าวถึงอย่างมากในปัจจุบัน คือ คำพิพากษาศาลแพ่งเกี่ยวกับการออกพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉินจากผลพวงการประชุมทางการเมืองของกลุ่ม กปปส. ซึ่งในคำพิพากษานี้ มีสาระสำคัญคือ ศาลแพ่งเห็นว่าการชุมนุมของโจทก์และประชาชนเป็นไปโดยสงบปราศจากอาวุธ โดยอาศัยฐานจากคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ได้วินิจฉัยไว้กรณีที่นายพร้อมพงศ์ นพฤทธิ์ ผู้สมัครสส. พรรคเพื่อไทย ได้ยื่นคำร้องว่าการชุมนุมของนายสุเทพ เทือกสุบรรณ เลขาธิการ กปปส. กับพวก ตั้งแต่วันที่ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๕๖ เป็นการล้มล้างการปกครองที่ไม่ได้เป็นไปตามวิถีแห่งรัฐธรรมนูญมาตรา ๖๘ นั้น ซึ่งศาลรัฐธรรมนูญก็ได้วินิจฉัยว่าการชุมนุมเป็นไปโดยสงบ เป็นสิทธิตามรัฐธรรมนูญและไม่ได้เป็นการกระทำที่ขัดต่อมาตรา ๖๘ แต่ประการใด นอกจากนี้ ยังได้ความจากนายอภิสิริทธิ์ด้วยว่า ช่วงการชุมนุมของคนเสื้อแดงได้มีเหตุเกิดความรุนแรงที่บริเวณมหาวิทยาลัยรามคำแหง แต่ฝ่ายบริหารได้เพิกเฉยและไม่ได้มีการติดตามหาผู้กระทำผิด โดยโฆษก ศอธส. ได้ออกมาแถลงว่าน่าจะเป็นการก่อเหตุของมือที่ ๓ หรือฝ่ายตรงข้าม โดยการออกประกาศและข้อกำหนดตามพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉินนั้นไม่ได้เป็นเพื่อการควบคุมและแก้ปัญหาสถานการณ์ แต่ใช้เป็นเครื่องมือกีดกันเสรีภาพการชุมนุมของโจทก์ในการเคลื่อนไหวทางการเมือง การออกประกาศและข้อกำหนดตามพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉินนั้นแม้ว่าฝ่ายบริหารจะมีอำนาจดำเนินการได้ แต่ตามเจตนารมณ์ของกฎหมายก็ต้องดำเนินการไปด้วยความเป็นธรรม เสมอภาค รวมทั้งการดำเนินการใดๆของฝ่ายบริหารจะต้องเป็นไปตามรัฐธรรมนูญมาตรา ๓ วรรค ๒ ที่บัญญัติว่า การปฏิบัติหน้าที่ของรัฐสภาและคณะรัฐมนตรี ศาลและองค์กรตามรัฐธรรมนูญจะต้องเป็นไปตามหลักนิติธรรม และตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๔ ที่สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง เมื่อข้อเท็จจริงที่ได้จากการไต่สวนพยานหลักฐานปรากฏว่าศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยไว้แล้วว่า การชุมนุมของโจทก์และผู้ชุมนุมเป็นไปโดยสงบปราศจากอาวุธแล้ว โจทก์และผู้ชุมนุมก็ย่อมได้รับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ ขณะที่ประกาศและข้อกำหนดที่ออกมาเช่นการห้ามเข้าอาคารสถานที่ การใช้ยานพาหนะและเส้นทางจราจร รวมทั้งการอพยพจากพื้นที่การชุมนุม ย่อมเป็นการละเมิดและกระทบต่อสิทธิของโจทก์และผู้ชุมนุมตามรัฐธรรมนูญที่เป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ ดังนั้นประกาศและข้อกำหนดดังกล่าวจึงไม่มีผลบังคับต่อโจทก์และผู้ชุมนุม เมื่อโจทก์และประชาชนได้ชุมนุมโดยสงบปราศจากอาวุธซึ่งศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยไว้แล้ว จำเลยที่ ๑ จึงไม่อาจใช้กำลังหรืออาวุธสลายการชุมนุมได้ เมื่อ

ปรากฏข้อเท็จจริงในขณะนี้ว่า มีการสั่งให้เจ้าหน้าที่ตำรวจจำนวนมากเข้ามาในกรุงเทพฯ เพื่อเข้าสลายการชุมนุมของโจทก์และประชาชน ศาลจึงเห็นควรมีคำพิพากษาเพื่อคุ้มครองสิทธิในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ พิพากษาว่า ห้ามจำเลยทั้งสามนำประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินที่มีความร้ายแรงมาใช้บังคับ เพื่อจะออกประกาศและข้อกำหนดตามพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน โดยให้ข้อบังคับตามประกาศและข้อกำหนดดังกล่าวไม่มีผลบังคับต่อโจทก์และประชาชนนับแต่วันที่ ๒๑ ม.ค. ๒๕๕๗ รวมทั้งไม่ให้จำเลยทั้งสามกระทำการดังต่อไปนี้ รวม ๙ ข้อ

๑. ห้ามมิให้จำเลยทั้งสามใช้หรือสั่งพนักงานเจ้าหน้าที่ให้ใช้กำลังและหรืออาวุธเข้าสลายการชุมนุมของโจทก์และประชาชน ที่ชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ ตามรัฐธรรมนูญราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๖๓ วรรคหนึ่ง
๒. ห้ามมิให้จำเลยทั้งสามมีคำสั่งยึดหรืออายัดสินค้า เครื่องอุปโภคบริโภค เคมีภัณฑ์ หรือวัตถุอื่นใดที่ได้ใช้หรือจะใช้สิ่งนั้น เพื่อการกระทำการหรือสนับสนุนของโจทก์และประชาชน
๓. ห้ามมิให้จำเลยทั้งสามออกคำสั่งตรวจค้น รื้อ ถอน หรือทำลายซึ่งอาคารสิ่งปลูกสร้าง หรือสิ่งกีดขวางของโจทก์และประชาชน
๔. ห้ามมิให้จำเลยทั้งสามสั่งการ ให้การซื้อขาย ใช้ หรือมีไว้ในครอบครองซึ่งสินค้าเวชภัณฑ์ เครื่องอุปโภคบริโภค เคมีภัณฑ์ หรือวัสดุอุปกรณ์อย่างหนึ่งอย่างใดซึ่งอาจใช้ในการชุมนุมของโจทก์และประชาชน
๕. ห้ามมิให้จำเลยทั้งสามสั่งการห้ามกระทำการอย่างใด ๆ ที่เป็นการปิดการจราจร ปิดเส้นทางคมนาคม หรือกระทำการอื่นใดที่ทำให้ไม่อาจใช้เส้นทางคมนาคมได้ตามปกติในทุกเขตพื้นที่ที่โจทก์และประชาชนใช้ในการชุมนุม
๖. ห้ามมิให้จำเลยทั้งสามประกาศกำหนดพื้นที่ที่ห้ามมีการชุมนุมของโจทก์และประชาชนตั้งแต่ ๕ คนขึ้นไป
๗. ห้ามมิให้จำเลยทั้งสามสั่งการห้ามการใช้เส้นทางคมนาคมหรือการใช้ยานพาหนะ หรือกำหนดเงื่อนไขในการใช้เส้นทางคมนาคม หรือการใช้ยานพาหนะของโจทก์และประชาชนในการชุมนุม
๘. ห้ามมิให้จำเลยทั้งสามสั่งห้ามโจทก์และประชาชนใช้อาคาร หรือเข้าไป หรืออยู่ในสถานที่ หรือห้ามเข้าไปในพื้นที่ใดๆ
๙. ห้ามมิให้จำเลยทั้งสามสั่งห้ามให้อพยพโจทก์และประชาชนออกจากพื้นที่การชุมนุม และห้ามมิให้ออกคำสั่งห้ามโจทก์และประชาชนเข้าไปในพื้นที่ชุมนุม

จากคำวินิจฉัยนี้จะเห็นได้ว่า ศาลแพ่งได้ปฏิบัติตามหลักการที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญฯ มาตรา ๒๖๘ เกี่ยวกับสภาพบังคับพิเศษของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญซึ่งต่างจากคำพิพากษาของศาลทั่วไป กล่าวคือ รัฐธรรมนูญฯ มาตราดังกล่าวบัญญัติให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเป็นเด็ดขาดมีผลผูกพันรัฐสภา

คณะรัฐมนตรี ศาล และองค์กรอื่นของรัฐ ทั้งนี้ เนื่องจากคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญนั้นมีทั้งส่วนที่เป็นการวินิจฉัยว่ากฎหมายขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ จึงต้องให้มีผลผูกพันทั้งต่อรัฐสภา ที่มีหน้าที่ในการตราและแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมาย ผูกพันต่อคณะรัฐมนตรีและองค์กรอื่นของรัฐที่จะเป็นผู้ใช้กฎหมาย ผูกพันต่อศาลที่จะเป็นผู้วินิจฉัยชี้ขาดปัญหาตามกฎหมาย คำวินิจฉัยที่เป็นการชี้ขาดปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ ซึ่งองค์กรที่เกี่ยวข้อง จะต้องถือว่าเป็นที่ยึดตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ดังนั้น การที่ศาลแพ่งยึดโยงคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญมาใช้ประกอบการพิจารณาจึงเหมาะสมแล้ว

อย่างไรก็ตาม ยังมีประเด็นที่น่าสนใจตามคำพิพากษานี้ที่ว่าสิทธิในการชุมนุมตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๖๓ แห่งรัฐธรรมนูญ^{๑๕} มีขอบเขตกว้างขวางเพียงใด และการชุมนุมของกลุ่มผู้เรียกร้องทางการเมืองในปัจจุบันเป็นการชุมนุมโดยสงบซึ่งสมควรได้รับการรับรองดังที่ศาลแพ่งได้วินิจฉัยไว้หรือไม่ นอกจากนี้ ยังมีข้อพิจารณาว่าการยึดโยงคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญซึ่งอาจมีวัตถุประสงค์ที่ต่างกันออกไปมาใช้กับคดีนี้มีความเหมาะสมแค่ไหนเพียงใด

ในประเด็นเกี่ยวกับสิทธิในการชุมนุมว่าสามารถทำได้หรือไม่และทำได้ในขอบเขตเพียงใดนั้นเห็นว่าสิทธิในการชุมนุมนั้นถือเป็นสิทธิมนุษยชนอย่างหนึ่งที่กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights: ICCPR)^{๑๖} ข้อที่ ๒๑ บัญญัติรับรองไว้ว่า

^{๑๕} รัฐธรรมนูญฯ มาตรา ๖๓ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ” ส่วนวรรคสอง บัญญัติว่า “การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะในกรณีการชุมนุมสาธารณะ และเพื่อคุ้มครองความสะดวกของประชาชนที่จะใช้ที่สาธารณะ หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะสงคราม หรือในระหว่างเวลาที่มีประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินหรือประกาศใช้กฎอัยการศึก”

^{๑๖} การพิจารณาขอบเขตของสิทธิในการชุมนุมนั้น คงต้องพิจารณาจากทิศทางตามที่ประเทศไทยได้ผูกพันตนไว้ในระดับนานาชาติ ในปี ค.ศ. ๑๙๔๘ สมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติในรับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) ในฐานะที่เป็นมาตรฐานขั้นต่ำในการเคารพสิทธิมนุษยชนพื้นฐานของทุกชาติในโลก และหลังจากนั้น ก็มีความพยายามในการทำให้การปฏิบัติตามมาตรฐานขั้นต่ำภายใต้ปฏิญญาสากลนั้นชัดเจนมากขึ้น โดยเฉพาะสิทธิพลเมือง สิทธิทางการเมือง สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ดังนั้น ในปี ค.ศ. ๑๙๖๖ สมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติจึงได้รับรองกติการะหว่างประเทศขึ้นมาอีก ๒ ฉบับ คือ

- ก. กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights: ICCPR) และ
- ข. กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (International Covenant on Economic Social and Cultural Rights)

ในส่วนของกติกา ICCPR ประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีโดยการภาคยานุวัติ เมื่อวันที่ ๒๙ ตุลาคม ค.ศ. ๑๙๙๖ (พ.ศ. ๒๕๓๙) โดยมีผลบังคับใช้กับประเทศไทยเมื่อวันที่ ๒๙ มกราคม ค.ศ. ๑๙๙๗ (พ.ศ. ๒๕๔๐) โดยมีผูกพันประเทศไทยในฐานะบ่อเกิดกฎหมายระหว่างประเทศ โดยประเทศไทยไม่ได้ตั้งข้อสงวนไว้แต่ประการใด ดังนั้น ประเทศไทยจึงต้องดำเนินการเพื่อนุวัติรตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิของพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. ๑๙๖๖ ทั้งกระบวนการทางนิติบัญญัติ

สิทธิในการร่วมชุมนุมโดยสงบย่อมเป็นที่ยอมรับ การจำกัดตัดทอนการใช้สิทธินี้นอกเหนือจากที่
เป็นไปตามกฎหมายและจำเป็นแก่สังคมประชาธิปไตยเพื่อผลประโยชน์ความมั่นคงของชาติ หรือความ
ปลอดภัย สาธารณะ ความสงบเรียบร้อย การสาธารณสุข หรือศีลธรรมหรือการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ
ของบุคคลอื่นจะมีไม่ได้

สำหรับประเทศไทยมีการยอมรับหลักการการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบมาช้านาน
โดยถือว่าการปกครองระบอบประชาธิปไตย การชุมนุมโดยสงบเป็นพื้นฐานของการแสดงออกซึ่งสิทธิในการ
ชุมนุมของประชาชนเพื่อประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและกำหนดเจตจำนงของตนในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง
ที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของประชาชน และแสดงความคิดเห็นหรือเจตจำนงดังกล่าวให้รัฐได้ทราบเพื่อนำไป
ประกอบการพิจารณาดำเนินการต่อไป เสรีภาพดังกล่าวจึงมีความสอดคล้องกับสิทธิเสรีภาพอื่นๆ ตาม
รัฐธรรมนูญด้วย ทั้งนี้ รัฐจะต้องงดเว้นการเข้าแทรกสอดในการชุมนุมโดยสงบนั้นๆ ในทุกรูปแบบ และต้อง
อำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนในการชุมนุมกันโดยสงบดังกล่าว การพิจารณาขอบเขตของสิทธิในการ
ชุมนุมทั้งโดยกฎหมายในระดับนานาชาติและกฎหมายภายในชาติ ผู้เขียนเห็นว่าสิทธิในการชุมนุมตามที่
บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ มาตรา ๖๓ จะต้องมีขอบเขตอย่างน้อยดังต่อไปนี้

ก. ต้องเป็นการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ

ขอบเขตของสิทธิในการชุมนุมประการนี้ เป็นขอบเขตที่ถูกกำหนดไว้ในลักษณะเป็นสากลควบคู่กับ
การให้สิทธิในการชุมนุมทั้งในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ ๒๑
รัฐธรรมนูญของหลายประเทศ หรือในรัฐธรรมนูญฯ ของไทยเองก็กำหนดขอบเขตดังกล่าวไว้เป็นสำคัญ

ข. การชุมนุมต้องมีวัตถุประสงค์ที่ชอบด้วยกฎหมาย

ขอบเขตในการชุมนุมประการนี้ต้องพิจารณาจากเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของกลุ่มผู้ชุมนุม
ว่ามีทิศทางไปในทางใด ชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ การชุมนุมเพื่อเรียกร้องในสิ่งที่ผิดกฎหมาย ย่อมเกินขอบเขต
สิทธิในการชุมนุมโดยชอบ และสามารถเป็นเหตุผลหนึ่งในการที่รัฐสามารถเข้ามาควบคุมหรือจับกุมได้
ตัวอย่างเช่น ในประเทศอินเดีย มีการบัญญัติในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๔๑ ว่า การชุมนุมรวมตัวกัน
ของบุคคลตั้งแต่ ๕ คนขึ้นไป โดยมีวัตถุประสงค์ ๖ ประการ (เช่น เพื่อต่อต้านการบังคับใช้กฎหมาย เพื่อยึด
ทรัพย์สิน เป็นต้น) กรณีเหล่านี้ถือเป็นวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายเพื่อการเรียกร้องอันไม่ชอบ ซึ่งเป็นเหตุให้
รัฐต้องเตรียมพร้อมมากกว่ากรณีปกติในการที่จะต้องเข้าจำกัดและควบคุมได้

ค. กระบวนการประท้วงต้องเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด

การกระทำหรือกระบวนการที่กลุ่มผู้ชุมนุมควรต้องใช้ในการเรียกร้องจะต้องไม่เกินกรอบที่กำหนดไว้
ในกฎหมายหรือแม้จะเกินกรอบของกฎหมายไปบ้างก็ต้องไม่เกินสมควร หากเป็นการใช้มาตรการหรือ
กระบวนการในการชุมนุมเรียกร้องที่เกินสมควรเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย (the ends justify means) รัฐก็ต้อง
กระทำการตอบโต้เพื่อคุ้มครองสิทธิผู้ที่ถูกระทบหรือคุ้มครองผลประโยชน์ส่วนรวมด้วย การปิดถนนหรือการ

บริหาร และตุลาการ ที่จะทำให้บทบัญญัติต่างๆของกติกาได้ถูกนำไปปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุดและสอดคล้องกับ
เจตนารมณ์ของกติกาให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

ปิดทางเข้าออกส่วนราชการย่อมเป็นวิธีการหรือกระบวนการที่เกินขอบเขตของกฎหมายอย่างชัดเจน รัฐเองต้องเข้ามาตรวจสอบ ควบคุมมิให้เกิดปัญหามากขึ้น แต่มาตรการที่ภาครัฐพึงใช้ก็ต้องเป็นไปตามหลักความได้สัดส่วน (the principle of proportionality) ดังนั้น มาตรการที่รัฐพึงใช้จึงต้องมีความยืดหยุ่นและเหมาะสมกับสถานการณ์ความรุนแรงเช่นเดียวกัน

นอกจากประเด็นดังกล่าว การควบคุมโดยรัฐในกรณีที่มีเหตุการณ์พิเศษเกิดขึ้น มาตรการที่จะนำมาใช้ยังควรต้องเป็นมาตรการที่มีการกำหนดไว้อันเป็นที่ทราบล่วงหน้าร่วมกัน เป็นสากล และมีความชัดเจนด้วย อันจะทำให้การกระทำของรัฐในการควบคุมการชุมนุมเป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมาย ดังที่ได้กล่าวไปในส่วนก่อนว่าสิทธิในการชุมนุมเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน เป็นสิทธิที่มนุษย์ทุกคนพึงมี การเข้าควบคุมจำกัดจะทำได้ก็โดยอาศัยบทบัญญัติแห่งกฎหมายเท่านั้น โดยกฎหมายที่จะจำกัดสิทธิดังกล่าวก็ต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตตามที่รัฐธรรมนูญฯ กำหนด เช่น การจำกัดการชุมนุมในสถานที่ไม่ใช่ที่สาธารณะจะกระทำไม่ได้ หรือแม้แต่เป็นการชุมนุมในที่สาธารณะ รัฐจะจำกัดได้ก็แต่เพื่อวัตถุประสงค์ ๒ ประการเท่านั้น คือ (๑) เพื่อคุ้มครองความสะอาดของประชาชนที่จะใช้ที่สาธารณะ หรือ (๒) เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะสงคราม หรือในระหว่างเวลาที่มีประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินหรือประกาศใช้กฎอัยการศึก นอกเหนือจากข้อยกเว้นดังกล่าว รัฐจะจำกัดไม่ได้ โดยในประเทศไทย มีกฎหมายที่จำกัดสิทธิดังกล่าวหลักๆ ๕ กรณี ดังนี้

(๑) การอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการใช้ที่สาธารณะตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. ๒๕๒๒ คุ้มครองความสะดวกของประชาชนในการสัญจรบนท้องถนน ตามพระราชบัญญัติดังกล่าวได้บัญญัติห้ามการเดินขบวนในลักษณะอันเป็นการกีดขวางทางจราจรหรือกระทำการใดๆ บนทางเดินเท้าหรือท้องถนนที่เป็นการกีดขวางผู้อื่นในการใช้สัญจรไปมาโดยไม่มีเหตุอันสมควรและมีการขออนุญาตใช้เส้นทางต่อเจ้าพนักงานจราจรแล้วจึงจะเป็นการเดินขบวนที่ชอบด้วยกฎหมาย

(๒) การป้องกันความเดือดร้อนรำคาญจากการใช้เสียงตามพระราชบัญญัติควบคุมการโฆษณาโดยใช้เครื่องขยายเสียง พ.ศ. ๒๔๙๓

(๓) การรักษาความสงบเรียบร้อยของประเทศในสภาวะคับขันโดยฝ่ายพลเรือน

(๓.๑) พระราชบัญญัติว่าด้วยการบริหารราชการแผ่นดินในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๔๙๕

(๓.๒) พระราชบัญญัติป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน พ.ศ. ๒๕๒๒

(๔) การรักษาความสงบเรียบร้อยของประเทศในสภาวะคับขันโดยฝ่ายทหาร

กรณีที่มีเหตุจำเป็นเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง และป้องกันภัยที่มาจากภายนอกประเทศในภาวะไม่ปกติ ก็สามารถประกาศกฎอัยการศึกตามพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พ.ศ. ๒๔๕๗ ให้ใช้กฎหมายฉบับนี้ทุกมาตราหรือบางมาตราหรือทั่วประเทศหรือเฉพาะพื้นที่ของประเทศก็ได้ ขณะที่มีการประกาศกฎอัยการศึก เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีอำนาจออกคำสั่งจำกัดเสรีภาพในการชุมนุมของประชาชนไว้ โดยห้ามประชาชนมั่วสุมกันเกินกว่า ๕ คนขึ้นไปและห้ามประชาชนออกนอกเคหสถานภายในระยะเวลาที่กำหนดได้

(๕) กรณีอื่นๆ เช่น

(๕.๑) พระราชบัญญัติผู้อำนวยการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ พ.ศ. ๒๕๑๙ ที่ให้อำนาจนายกรัฐมนตรีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสามารถแต่งตั้งผู้บัญชาการทหารบก ทหารเรือ ทหารอากาศ ตำรวจ และข้าราชการฝ่ายพลเรือน เพื่อเข้าควบคุมความสงบเรียบร้อยของประเทศไทยได้อย่างรวดเร็วและมีคำสั่งห้ามประชาชนชุมนุมทางการเมืองห้ามประชาชนออกนอกเคหะสถาน อย่างไรก็ตาม ในปี พ.ศ. ๒๕๓๖ ได้มีการตราพระราชบัญญัติยกเลิกกฎหมายฉบับนี้แล้ว

(๕.๒) ประมวลกฎหมายอาญา ได้มีบทบัญญัติความผิดเกี่ยวกับการชุมนุมหรือมั่วสุมกันโดยผิดกฎหมายและกำหนดโทษทางอาญาไว้ด้วย อาทิเช่น มาตรา ๒๑๕-๒๑๖ ความผิดฐานมั่วสุมกันตั้งแต่สิบคนขึ้นไปเพื่อจะทำการใดอันก่อให้เกิดความวุ่นวายในบ้านเมือง มาตรา ๓๘๕ ความผิดฐานกีดขวางทางสาธารณะในการจราจรทางบก มาตรา ๑๑๖ ความผิดฐานบ่อนทำลายความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ มาตรา ๑๑๗ ความผิดฐานยุยงให้หยุดงาน เป็นต้น

จากรายละเอียดข้างต้น สามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่าการพิจารณาเพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้เป็นอำนาจหนึ่งของศาลรัฐธรรมนูญ คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญหากวินิจฉัยไปในทางใด องค์การหรือศาลอื่นๆ ต้องปฏิบัติตามเพราะมีผลผูกพันทุกองค์การตามมาตรา ๒๓ แห่งรัฐธรรมนูญฯ ๒๕๕๐ การพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญไปในทางใดเกี่ยวกับสิทธิตามรัฐธรรมนูญ เช่น การรับรองสิทธิในการชุมนุม ก็มีผลให้ทุกหน่วยงานต้องผูกพัน ปฏิบัติตาม อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาว่าสิทธิในการชุมนุมที่เป็นไปโดยสงบและปราศจากอาวุธก็เพียงพอที่จะเป็นสิทธิที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้โดยฝ่ายรัฐไม่อาจเข้าควบคุมดูแลได้ อาจเป็นการพิจารณาตีความสิทธิตามรัฐธรรมนูญที่กว้างเกินไป การพิจารณาสหสิทธิในการชุมนุมโดยชอบต้องพิจารณาว่าการใช้สิทธินั้นเป็นสิทธิที่ถูกนำไปใช้โดยมีวัตถุประสงค์และโดยวิธีการที่ชอบด้วยกฎหมายด้วย หากการชุมนุมนั้นมีฝ่าฝืนกฎหมาย รัฐในฐานะผู้รักษากฎหมายคงไม่อาจปล่อยปละละเลยให้เกิดเหตุการณ์เช่นนั้นได้ การแทรกแซงเพื่อควบคุมตามแต่สถานการณ์โดยใช้มาตรการการควบคุมที่ได้สัดส่วน จึงเป็นสิ่งที่รัฐพึงต้องกระทำ ผู้ชุมนุมไม่อาจอ้างความชอบธรรมด้วยสิทธิในการชุมนุมมาใช้โดยไม่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายได้ การที่หลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตยได้รับรองสิทธิการชุมนุมอย่างกว้างขวางไม่ได้หมายความว่า เมื่อมีการรับรองสิทธิดังกล่าวแล้วการชุมนุมในสังคมประชาธิปไตยจะทำได้โดยไร้ขอบเขต แต่ต้องเคารพองค์ประกอบย่อยอื่นๆ ของหลักประชาธิปไตยเช่นเดียวกัน เช่น ความเป็นพหุนิยมของสังคม (pluralism) กล่าวคือ บุคคลทุกคนมีสิทธิ เสรีภาพ แต่ละคนต่างก็มีความเห็นที่ต่างกัน การแสดงออกถึงความเห็นที่ต่างกัมนั้นถือเป็นเสน่ห์ของระบอบประชาธิปไตย แต่ไม่ใช่ว่าเมื่อฝ่ายตรงข้ามไม่เห็นด้วย ก็สามารถใช้สิทธิของตนสร้างความเดือดร้อนแก่บุคคลอื่นหรือส่วนรวมได้ กรณีที่เท่ากับว่าสิ่งที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เช่น การปิดถนนหรือการปิดหน่วยงานราชการไม่สอดคล้องกับหลักการประชาธิปไตยที่เน้นย้ำความเป็นพหุนิยมโดยการแสดงออกเชิงสร้างสรรค์และโดยชอบด้วยกฎหมายนั่นเอง

คดีนี้ศาลแพ่งได้พิจารณายึดโยงแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับการรับรองสิทธิการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธมาใช้เป็นหลักในการวินิจฉัยเพื่อคุ้มครองประชาชนและจำกัดอำนาจรัฐในการควบคุมสถานการณ์ การพิจารณาเช่นนี้ ผู้เขียนเห็นว่าเป็นการพิจารณาโดยปราศจากการให้ความสำคัญเกี่ยวกับขอบเขตการกระทำของผู้ชุมนุม ทำให้เกิดความกว้างขวางของสิทธิเกินสมควร การปิดถนนหรือปิดกั้น

การทำงานของหน่วยงานราชการเป็นการละเมิดสิทธิของผู้อื่นและสร้างความเดือดร้อนแก่ส่วนรวม อีกทั้งไม่เป็นการอาศัยวิถีทางที่ชอบด้วยกฎหมายในการต่อสู้เรียกร้อง กรณีจึงมีประเด็นที่น่าพิจารณาว่าเมื่อการกระทำของผู้ชุมนุมในการปิดถนนหรือหน่วยงานราชการไม่ชอบด้วยกฎหมายและศาลแพ่งได้รับรองสิทธิโดยอาศัยมุมมองเพียงด้านเดียวจากคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ กรณีจะถือว่าคำพิพากษานี้เป็นการอ้างไว้ซึ่งหลักการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยหรือไม่

บทสรุป

จากการพิจารณาหลักการตามระบอบประชาธิปไตยตามที่ได้นำเสนอมาข้างต้น ผู้เขียนเห็นว่าคำว่าประชาธิปไตยโดยเนื้อหาของตัวเองแล้วมีใช้คำที่เข้าใจหรือเข้าถึงได้ยาก แต่ในปัจจุบันคำว่าประชาธิปไตยมักถูกนำไปใช้เป็นเครื่องมือของนักการเมืองหรือผู้ที่ต้องการแสวงหาประโยชน์จากการกล่าวอ้างถ้อยคำดังกล่าวในการสร้างความชอบธรรมแก่ตนเอง ส่งผลให้เกิดความสับสนแก่สังคมอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับประชาชนในระดับรากหญ้าซึ่งไม่มีหรือขาดโอกาสในการได้รับการศึกษาอบรมที่เพียงพอและเหมาะสมและเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ อันอาจทำให้ความสับสนและก่อความเข้าใจผิดดังกล่าวฝังรากลึกในความคิดของคนส่วนใหญ่ของประเทศ ก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ส่งผลกระทบต่อในทางการเมืองในทิศทางที่ไม่ควรจะเป็นได้ การทำความเข้าใจกับประชาธิปไตยนั้น นอกจากศึกษาจากตำรา เอกสารทางวิชาการแล้ว การศึกษาทิศทางจากแนวคำวินิจฉัยของศาลซึ่งมีการพิจารณาจากข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นจากการกระทำต่างๆ ด้วยก็มีความจำเป็นเช่นเดียวกัน ซึ่งจากการวิเคราะห์คำวินิจฉัยที่ผู้เขียนได้หยิบยกมากล่าวในเนื้อหาข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า “หัวใจของหลักประชาธิปไตย” ตามความเห็นของผู้เขียนนั้นประกอบไปด้วยหลักการ ๓ ประการเป็นสำคัญ ได้แก่ ๑. หลักการที่ว่าอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน ๒. หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน และ ๓. หลักการยอมรับความเป็นพหุนิยมในสังคม อย่างไรก็ตาม แม้จะได้ความรู้ความเข้าใจจากการศึกษาดังที่กล่าวมาแล้ว หากผู้นำคำว่าประชาธิปไตยไปใช้มุ่งแต่จะเพียงแสวงหาประโยชน์หรือเพื่อตอบสนองเป้าหมายของตนเองหรือแม้แต่สังคมโดยไม่คำนึงถึงหลักประชาธิปไตยที่แท้จริงหรือมีการบิดเบือนไปจากหลักการที่ถูกต้องแล้ว แม้ว่าเป้าหมายนั้นจะเป็นไปเพื่อประโยชน์ของสังคมส่วนใหญ่ก็ตาม การนำหลักประชาธิปไตยไปอ้างใช้ดังกล่าวก็จะก่อให้เกิดการเลียนแบบ และความสับสนในหลักการที่ถูกต้องของหลักประชาธิปไตยก็จะยังคงมีอยู่ซึ่งจะก่อให้เกิดการนำไปบิดเบือนเพื่อใช้แสวงหาประโยชน์ในทางที่ไม่ถูกต้องและไม่เป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนใหญ่ได้ ในส่วนของศาลนั้น โดยที่ศาลเป็นสถาบันหลักของประเทศและสังคมไทยซึ่งคนไทยเกือบทั้งหมดเคารพและให้การยอมรับ การพิจารณาพิพากษาคดีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับหลักประชาธิปไตยจึงต้องคำนึงถึงหลักการที่ถูกต้องเป็นสำคัญ ซึ่งจากแนวคำพิพากษาที่นำเสนอในบทความนี้อาจกล่าวได้ว่า ศาลไทยยังคำนึงถึงหลักการได้ค่อนข้างดี แต่ก็ยังมีอยู่บ้างที่เปิดช่องให้ถูกวิพากษ์วิจารณ์ได้ ผู้เขียนเห็นว่า โดยที่บริบทของสังคมได้ในปัจจุบันยังอยู่ในระหว่างหัวเลี้ยวหัวต่อของการก้าวเข้าสู่ความเป็นประชาธิปไตยที่แท้จริง การรักษาคุณภาพในทางการเมืองอาจเป็นเป็นสิ่งจำเป็น แต่ศาลก็ต้องไม่ก้าวล่วงจนเกินไป ในทางกลับกัน หากศาลได้มีบทบาทในการชี้ให้เห็นถึงหลักประชาธิปไตยที่ถูกต้องแล้ว แม้คำพิพากษาอาจจะไม่เป็นที่ถูกใจสังคมอยู่บ้าง

แต่ในระยะยาวแล้ว ศาลจะเป็นสถาบันสำคัญที่ถูกลมองว่าเป็นสถาบันที่มีส่วนสำคัญที่ทำให้สังคมไทยและประเทศไทยมีความเป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อย่างแน่นอน

บรรณานุกรม

- คณะกรรมาธิการวิสามัญยั้งที่กเจตนาธรรมณ์ จดหมายเหตุ และตรวจรายงานการประชุม สภาร่างรัฐธรรมนูญ (สำนักกรรมาธิการ ๓, สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร). เจตนาธรรมณ์รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐. สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๐.
- นิยม รัฐอมฤต. *การปกครองระบอบประชาธิปไตยในนานาประเทศ*. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ. ๒๕๕๓.
- สมยศ เชื้อไทย. *หลักกฎหมาย Principle of Law กฎหมายมหาชนเบื้องต้น (Introduction to Public Law)*. พิมพ์ครั้งที่ ๒. สำนักพิมพ์วิญญูชน. กรุงเทพฯ. ๒๕๔๙.
- GOEBEL, Thomas. *A government by the people: direct democracy in America*. The University of North Carolina Press. 2002.
- HARDING, Andrew and LEYLAND, Peter. *The Constitutional System of Thailand, A Contextual Analysis*. Hart Publishing. Cornwall. 2011.
- LEYLAND, Peter. *The Constitution of the United Kingdom, A Contextual Analysis*. Hart Publishing. Cornwall. 2012.
- NUN, José. *Government of the people or Government of the politicians*. Rowman & Littlefield Publishers. Oxford. 2003.
- PARPWORTH, Neil. *Constitutional & Administrative Law*. Seventh Edition. Oxford University Press. Hampshire 2012.
- คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ ๑๕-๑๘/๒๕๕๖ วันที่ ๒๐ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๕๖
- คำพิพากษาศาลปกครองสูงสุดที่ อ.๗๑๐/๒๕๕๖
- คำพิพากษาศาลแพ่ง คดีหมายเลขแดงที่ ๕๕๔/๒๕๕๗